

Dónall Mac Amhlaigh – en arbetarförfattare på iriska

Panu Petteri Höglund

Abstract: It is commonly suggested that modern literature Irish is little concerned with urban and industrial settings. This article takes a look at Dónall Mac Amhlaigh, an Irish-language author who emigrated to the United Kingdom and wrote about his working life as a ‘navy’, a construction and an industrial worker, and in many other kinds of jobs in the nineteen fifties. He is a keen observer of social circumstances, but shows little political commitment.

Eftervärlden har vant sig vid att löjliggöra Eamon de Valeras tal på St Patricks dag år 1943, ett tal som handlade om ‘det Irland vi drömde om’, varvid ‘vi’ torde avse de Valera själv och hans kamrater som deltog i Irlands frihetskamp. Ett av de enkla glädjeämnen som drömmarnas Irland skulle erbjuda var ‘*contests of athletic youths*’, och historikern J.J. Lees spydiga kommentar till detta lydde att ‘*[t]here would indeed be “contests of athletic youths” — on the building sites of Britain*’ (Lee 1995, 334). Att irländare utvandrade både till Förenta Staterna och Storbritannien var givetvis ingenting nytt, och att en ny emigrationsvåg åderlät landet särskilt under efterkrigsåren, när Storbritannien behövde återuppbyggas, förvånade ingen (Lee 1995, 374). För många irländare, särskilt kvinnor, innebar emigrationen en befrielse från outhärdlig social kontroll och konservatism (Lee 1995, 335), och politikerna tenderade att acceptera den som en nödvändig säkerhetsventil i ett land där sociala och kulturella spänningar annars snart hade kunnat ge upphov till en politisk jordbävning (Lee 1995, 374).

De irländare som flyttade till Storbritannien efter andra världskriget kom till ett samhälle mycket mera olikt deras eget än det hade varit före kriget. Att kriget genom att öka kvinnlig sysselsättning utanför hemmet påskyndade den liberalisering av sociala attityder i de västeuropeiska länderna som vi efterkommande kanske felaktigt har vant oss vid att koppla till sextitalsrevolutionen är redan en gammal truism. Irland (med undantag av Nordirland och en vilsevängen tysk bombraid mot Dublin) hade för det mesta undgått krigets härjningar, och det förefaller att landet faktiskt under kriget blev mera inåtriktat och självtillräckligt bl a inom kulturlivet, när utrikeshandeln, inklusive kulturimporten, var lagd på is: Irland missade världshistoriens stora drama, vilket innebar att den kulturella och politiska kontinuiteten förblev intakt under krigsåren. Därför var det under och efter kriget vanligt att både mannen från gatan och toppolitikerna på Irland gjorde bort sig när de inte insåg det världshistoriskt allvarliga och exceptionella med nazismen: att

de Valera signerade tyska ambassadens kondoleansbok efter Hitlers frånfalle (Lee 1995, 244) är ett känt exempel på denna naivitet.

Det irisktalande Irlands ymniga bidrag till utvandringen från ön hänger intimt ihop med att utvandringstematiken även spelar en viktig roll i den iriskspråkiga litteraturen. Ett tidigt exempel är *Rotha Mór an tSaoil* av Míic Mac Gabhann, som beskriver författarens äventyr under Klondikeguldgruven i slutet av 1800-talet (Mac Gabhann 1997), mera samtida är t ex Maidhc Dainín Ó Sés *A Thig ná Titorm*, även den en självbiografisk skildring av Ó Sés år i Förenta Staterna (Ó Sé 1995); å andra sidan har t ex Colm Ó Ceallaigh gett ut en historisk äventyrsroman med vildavästerndrag under titeln *Bridín*, som utspelar sig i östra Kanada, men med en föräldralös irländsk invandrarflicka som hjälte (Ó Ceallaigh 1995).

Den utvandring till Storbritannien som ägde rum efter andra världskriget fann sin skildrare i Dónall Mac Amhlaigh. Han kan med rätta betecknas som det irisktalande Irlands främste arbetarförfattare, ty hans författarskap skildrar mest i realistisk stil de irländska invandrararnas öden i det urbana England—det fanns säkert urbana, även industriproletära miljöer även på Irland, men för de irisktalande existerade de främst i Storbritannien och Nya världen, eftersom de egentligen var föga förtrogna med Irlands östra, engelsktalande delar: de kände Boston bättre än Dublin.

Det är en utbredd fördom att litteraturen på iriska mest handlar om landsbygden och att det inte finns några skildringar av urbant proletärliv på språket, och det vore alltför lätt att framställa Mac Amhlaigh som någon sorts enastående avvikelse. Ingenting kunde dock ligga längre från sanningen. Proletärliv i Storbritannien skymtar t ex i den kvintessentielle landsbygdsförfattaren Séamus Ó Griannas noveller, för att nu inte nämna den förste moderne realisten på språket, Pádraic Ó Conaire, vars enda roman *Deoraíocht* (Ó Conaire 1994) handlar om en irländsk arbetare i London som, överkörd av en bil, blir så vanställd att han därefter måste försörja sig som ett cirkusmonster. *Deoraíocht* kan uppfattas som den första romanen på språket, ty den bok som vanligen tillerkänns denna värdighet, Peadar Ua Laoghaire *Séadna* (Ua Laoghaire 1995) är i princip bara en samling folkloreepisoder nödortfött hophållna med en ramberättelse (Titley 2002, 534), och den tillkom främst för att tillfredsställa språkentusiasternas hunger och törst efter litteratur på genuin folklig dialekt (Ua Laoghaire 1995, ix).

Det är sålunda motiverat att se proletärlivet, även trasproletärlivet, i det urbana England som ett viktigt tema i den iriskspråkiga prosalitteraturen från första början, och talar man specifikt om den irländska utvandringsboomen efter andra världskriget, har Mac Amhlaigh ingalunda sagt allt vad sägas kan om den här tematiken: år 1998 gav en av vår tids mest uppskattade iriskspråkiga författare, Pádraic Breathnach, ut romanen *As na Cúlacha* (Breathnach 1998), som beskriver en blyg irländsk jobbsökande ynglings psykiska sammanbrott i det sexdrypande London på 1970-talet. Sålunda står boken tematiskt nära Mac Amhlaighs viktigaste

böcker, ty den nyanlände invandrarens kulturchock i England är ett viktigt tema även hos honom. Visserligen är de invandrare han skildrar betydligt mindre rådvilla än den ängslige antihjälten i *Breathnachs* roman.

För att diskutera Mac Amhlaigh som en arbetarförfattare, en skildrare av de vandrande irländska diversearbetarnas liv i England, så kan vi koncentrera oss på fyra böcker: de självbiografiska romanerna *Dialann Deoraí* (Mac Amhlaigh 1970) och *Deoraithe* (Mac Amhlaigh 1986); den satiriska kortromanen *Schnitzer Ó Sé* (Mac Amhlaigh 1974) och novellsamlingen (snarare kåserisamlingen) *Beoir Bhaile* (Mac Amhlaigh 1981).

Det är överhuvudtaget svårt att åtskilja det fiktiva och det självbiografiska eller dokumentära hos Mac Amhlaigh. Hans genombrott skedde år 1960 med *Dialann Deoraí*, som Alan Titley i sin mäktiga monografi om den iriskspråkiga romanen karaktäriserar som *lomchuntas*, en 'bar redogörelse' utan skönlitterär utsmyckning. Det är också den 'bara redogörelsens' dygder som Niall Ó Dónaill, hemma från grevskapet Donegal och mest känd som ansvarig redaktör för den stora irisk-engelska ordbok vi alla använder, prisar i sitt förord till *Dialann Deoraí* (Mac Amhlaigh 1970, vii): en naturlig berättargåva, konsten att åskådligt skildra det omgivande livet, det lyhörda örat för samtal och dialog (på bägge språken, ty dialogen är hos författaren inte sällan återgiven på engelska, även om den relaterande texten är på renaste iriska). I samma kontext låter Ó Dónaill visserligen förstå att Mac Amhlaighs språk är fattigare än det borde eller kunde vara, men det här finner jag personligen svårt att instämma i: mitt intryck är att Mac Amhlaighs stil är vad man kunde förvänta sig av en författare med iriska som modersmål—även om Mac Amhlaigh inte var det (O'Beirne 2003), trots sin solidaritet och sina livliga kontakter med de irisktalande i Connemara. Vad man kanske kan säga är att han bara sparsamt använder sig av de allitterativa idiom som är så typiska för folklig stil på iriska, men i övrigt kan jag svårligen upptäcka i Mac Amhlaighs stil någon av de syntaktiska anglicismer som i mina ögon ovedersägligt bevisar att iriskan inte är en författares modersmål. De engelska engångslåneord som Mac Amhlaigh använder är motiverade av att han beskriver en engelskspråkig miljö i Northampton eller Stanford-in-the-Vale, de engelska dialogreplikerna likaså. Språket saknar inte idiomatisk prägel, och grammatiken ligger nära den officiella standarden: en kännspek avvikelse är att Mac Amhlaigh gärna använder förmörkelse (*eclipse, urú*), inte försvagning (*lenition, séimhiú*) efter den med artikeln sammansmälta prepositionen *sa* (< *ins an*, 'i den, i det'). Han skriver sålunda ofta *sa gcarr* i stället för *sa charr*, 'i bilen'. Det här är typiskt för Connachtdialekter, som talas i grevskapen Galway och Mayo.

Titley ser både kåserierna i *Beoir Bhaile* och den 'bara redogörelsen' i *Dialann Deoraí* som förberedelse för *Deoraithe* (Titley 1995, 187). Det är alltså *Deoraithe* som framstår som det egentliga skönlitterära, romanliknande verket bland Mac

Amhlaighs självbiografiska arbetarböcker. *Dialann Deoraí* och *Beoir Bhaile* är för Titley snarast anteckningsblock, inte fiktiv prosa, och *Dialann Deoraí* har mycket i gemen med den anrika iriskspråkiga självbiografigenren (Höglund 2010, 15). Skillnaden mellan *Dialann Deoraí* och *Deoraithe* kommer åskådligt till uttryck i hur författaren tidsbestämmer handlingen i böckerna: i *Dialann Deoraí* anger han explicit att resan till Northampton börjar på måndag den tolfte mars 1951 (Mac Amhlaigh 1970, 2), medan han i *Deoraithe* bara konstaterar att hans hjälte Treabhar Ó Nia anländer till Storbritannien för att återuppbygga landet efter Luftwaffes härjningar (Mac Amhlaigh 1986, 26). *Dialann Deoraí* innehåller en del dialog på engelska, tydligen i autenticitetens namn; däremot är alla samtal i *Deoraithe* på iriska med undantag av enstaka ord och uttryck som är vanliga i livlig och naturlig samtalsstil, t ex *lad* (Mac Amhlaigh 1986, 26), *By dad* (ibid., 182), *By Jay* (ibid., 183).

Dialann Deoraí är en bok på 177 sidor, som indelas i nio kapitel. Varje kapitel består av flera numrerade underkapitel, i genomsnitt tie stycken, men med mycket variation. Kapitelindelningen och rubrikerna på kapitlen är inte alltid helt vettiga eller logiska, som vi kommer att se nedan.

Det första kapitlet, *Giolla Aireagail* ('Sjukhusbiträde') handlar om hur berättarjaget Danny, dvs. Dónall Mac Amhlaigh, efter några år i irländska armén beslutar söka jobb som eldare på ett sjukhus i Northampton. Väl ankommen blir han dock övertalad att i stället bli sjukhusbiträde (Mac Amhlaigh 1970, 1–23). Det andra kapitlet heter *Ag Náibhíocht le Maidhc Ned* ('Som navvy', dvs. vandrande diversearbetare, 'med Maidhc Ned'). Namnet Maidhc Ned betyder 'Neds [son] Mike' och är ett typiskt talspråkligt namn av den sort som man ofta hör i de irisktalande bygderna: förnamnen är engelska, men ordföljden irisk, med faderns namn som en oböjd, men tilltänkt genitivform efter sonens. Kapitlet börjar med en skildring av hur berättaren Danny åker till London för att se en viktig idrottssmatch, och i detta sammanhang råkar han sin gamle polare Maidhc Ned, som nu blir hans följeslagare. Tillsammans prövar de olika jobb främst inom byggnadsbranchen som cementblandare och rörinstallatörer (ibid., 24–43).

Efter navvyepisoden blir livet lite lugnare igen, när Danny och Maidhc Ned anställs av en bekant vid namn Peteen Lowery, som är underentreprenör åt firmen Higgs & Hill i Stanford in the Vale—det är ortnamnet som är också titeln på kapitlet (ibid., 44–66).

Det följande kapitlet heter visserligen *Ar ais i Northampton* ('Åter i Northampton'), men till en stor del handlar det egentligen om hur Danny försöker manövrera till sig sitt gamla jobb i Stanford in the Vale efter det att Peteen Lowerys kontrakt med Higgs & Hill utgått. Det här blir det dock ingenting av, och det är först efter idogt arbetssökande som Danny äntligen lyckas hitta ett gjuterijobb i Northampton (ibid., 67–91).

Följande kapitlet, *Ag leagan ráillí* ('Vid räsläggning'), är daterat i juni 1956, vilket innebär att det gapar en kronologisk lucka mellan denna del av boken och de föregående kapitlen (ibid., 92–107).

Ar an drabhlás i Londain kunde översättas som 'På dekis i London', men det är inte riktigt på dekis som Danny är i det här kapitlet av boken, snarare berättar det om hur han och hans vänner tillbringar sin fritid som de gladlynta irländare de är. Slutet på föregående kapitlet var daterat strax före julen 1956, men 'dekiskapitlet' börjar i mars 1957. Kapitlet handlar mest om nöjeslivet i det mycket irländska Camden Town, dessutom redogör berättaren för sina intryck av berömda turistattraktioner i London, såsom Madame Tussauds vaxkabinett eller Speakers' Corner i Hyde Park. Eftersom det är mars, skildrar författaren också St Patricks dag, som den firas i London. (ibid., 108–131)

Därefter beskriver boken främst Dannys tid på ett tunnelbygge i Rugby. Kapitlet *Tollán Rugby* ('Rugbytunneln') är dock såtillvida vilseledande rubricerat att det först är på s. 139 som Danny får nys om att det pågår ett tunnelbygge där (kapitlet börjar på s. 132 och slutar på s. 153), och även det nästsista kapitlet *Triúr Buachaillí Báire* ('Tre såta stallbröder', ss. 154–169) skildrar samma bygge, även om fokuset här är på Dannys vänskap med arbetskamraterna Aindriú och Cathal, precis som rubriken ger vid handen.

Det sista kapitlet i boken, *Cumha Deoraí* ('Utvandrarens längtan', ss. 170–177), utspelar sig hemma på Irland under påsken 1957, och det är mest en filosoferande, introspektiv reflektion över författarens öde som ut- och invandrare och om vad nationaliteten, nationalismen och det iriska språket betyder för honom.

Berättarjaget i *Dialann Deoraí* är en irländsk arbetare som håller sig till den katolska tron och alltid försöker vara närvarande vid mässan. Att han tillbringat flera år i irländska armén utgör en viktig del av hans identitet, och han nämner ofta kamratskapet som även i det civila förenar honom med andra före detta soldater (Mac Amhlaigh 1970, 83–84). Han är en irländsk nationalist såtillvida att han ser det som ett värde i sig att irländarna i England håller ihop och inte tillägnar sig alltför mycket engelska sedvänjor. Sålunda uttrycker han t ex sitt ogillande av att de irländskfödda sköterskorna på sjukhuset i Northampton uppstår brittiska slanguttryck i sin engelska (ibid., 8). Naturligtvis oroar han sig också över iriskans framtid som ett levande talspråk och kritiserar sättet på vilket språket uppblandas med engelskan, låt vara att han är tillräckligt realist för att medge att sådana företeelser är en oundviklig följd av språkkontakten (ibid., 49 och *passim*). Så mycket irländare och katolik Danny än är, ser han ett och annat i Storbritannien som han gillar och helst skulle se infört även på Irland. Det viktigaste exemplet är välfärdsstaten, för vilken Danny använder det engelska ordet. Han påpekar att de konservativa katolikerna på Irland ser välfärdsstaten som kommunism, men ifrågasätter det här som ett missförstånd eller t o m som elakt förtal (ibid., 60–61).

Han är såtillvida införstådd med den tidstypiska antikommunismen att han nog erkänner att t ex östeuropéer fått lida omänskligt under sovjetiskt förtryck, men samtidigt ser han det orättvisa i att avfärda all samhällskritik som kommunism. Att den socialistiska tidningen *Irish Democrat* utmålas som kommunistisk tycker han är osakligt, eftersom tidningen enligt hans åsikt skrivs av uppriktiga människor som bara vill det irländska samhället bästa. I stället för att attackera socialistiska tidningar borde den katolska kyrkan enligt honom hellre bekämpa sensationsblaskor som *News of the World* (ibid., 119).

Danny är en ivrig litteraturläsare som uppskattar det rena iriska språket hos den Donegalfödde landsbygdsförfattaren Séamus Ó Grianna; en liknande beundran uttrycker han i samma veva för Connachtförfattarna Máirtín Ó Cadhain och Pádraic Óg Ó Conaire (ibid., 149), varvid det väl bör påpekas att Ó Cadhain var en modernistisk och ambitiös skönlitterär författare, medan de två andra vanligen uppfattas som sentimentala skildrare av det traditionella livet på landet. Någon kultursnobb är Danny inte: i stället för vad han anser vara tillgjort eller pretentiöst föredrar han hellre en bra äventyrshistoria (ibid., 48).

De irländska arbetarna i Storbritannien utgör en tät gemenskap där alla känner alla och bekanta råkar varandra på mycket varierande orter. Därför är den förhärskande stämningen i boken optimistisk och trygg. Ibland uppkommer det bråk mellan irländska arbetare, men i boken verkar det vara vanligare att vännerna lyckas lugna ner dem innan det blir för allvarligt (Mac Amhlaigh 1970, 89–91). Så som de irländska arbetarna beskrivs i boken utmärker de sig med en social smidighet som gör det möjligt för dem att hålla hotfulla situationer i styr.

Kontakterna med andra invandrarnationaliteter bereder inte hellre några oöverkomliga svårigheter. Danny jobbar för en kort tid på ett hotellkök i London (Mac Amhlaigh 1970, 112–113), men arbetet visar sig vara mycket tyngre än han föreställt sig och det är bara tack vare sina trevliga svarta arbetskamrater—en från Afrika och den andre från Förenta staterna—som han alls orkar stanna där (ibid., 114). Jamaicanerna i Camden Town är med i det allmänna glädjeruset på St Patricks dag, eftersom det irländska kulturella inflytandet på orten är så överlägset (ibid., 129–130). Östeuropéerna har Danny en mera kluven inställning till, ty han tenderar att uppfatta dem som högfärdiga och otacksamma mot Storbritannien, men han uppmjukar detta omdöme genast med en hänvisning till deras lidanden under Stalin (ibid., 136–137). Roligt nog är walesarna den enda etniska grupp som han kollektivt misstror och avfärdar som opålitliga typer, och han anser att det är onödigt att göra ett stort nummer av irländarnas språkliga släktskap med dylika lurendrejare (ibid., 143).

Engelsmännen kommer han fint tillrätta med, även om han tycker att deras kultur i princip är tröttnande och främmande: främst verkar han uppfatta dem som tråkiga människor att tala med, utan någonting annat än triviala saker att säga (Mac Amhlaigh 1970, 134). Danny bemöts dock ofta vänligt av vanliga engelsmän, och

det är engelsktalande irländare snarare än engelsmän som försmår eller begabbar det iriska språket: en engelsman som hör Danny och andra arbetare från Irland tala iriska vill veta mera om språket, och när en irländare från Limerick börjar förklara att det är ett dött språk är det engelsmannen som bryskt avvisar det här som struntprat (ibid., 157). Det är överhuvudtaget ett överraskande sympatiskt intryck som boken ger av engelsmännen med tanke på författarens uttalat nationalistiska inställning.

Dialann Deoraí kan läsas som roman, men det är kanske mera träffande att se boken i sammanhang med den självbiografiska traditionen i iriskspråkig litteratur (Höglund 2010, 15). De iriskspråkiga självbiografierna skrevs för att förse språkaktivisterna med autentiska och idiomatiska skildringar av konkret arbete och hantverk, och *Dialann Deoraí* fördjupar sig i att beskriva arbetsförlopp på ett sätt som helst påminner om dessa självbiografier.

Den satiriska romanen *Schnitzer Ó Sé* (Mac Amhlaigh 1974) snuddar bara vid den irländska utvandringen till Storbritannien, men erbjuder ändå ett helt kapitel med relevant innehåll, *Schnitzer i Sasana* ('Schnitzer i England'). Titelgestalten Schnitzer Ó Sé är en vidlyftig irländsk poet vars öden boken skildrar i en stil som parodierar litteraturforskningen, främst den biografiska: eftersom ingen egentligen vet mycket om Schnitzer, är kusten klar för mångahanda skrattretande spekulationer (Mac Amhlaigh 1974, 9 och *passim*). Schnitzers öden i England påminner en hel del om Dannys i *Dialann Deoraí*: han seglar med färjan från Irland till Holyhead i Wales (ibid., 27). Vid sin ankomst gör Schnitzer intrycket av att vara en riktig klichéirländare, som till råga på allt bär på helnykteristföreningen Pioneers' bröstnål (ibid.). Han stöter genast på en landsman, en fanatisk katolik som varnar honom för vilket syndens näste England är (ibid., 28), men som den naive och ödmjuka nykomling han är tycker han att det egentligen inte är något större fel på landet (ibid., 31). Nu råkar han dock en annan fanatiker, fackföreningspampen Claudius Mac Neacaiill, som kräver att han blir fackansluten. Schnitzer går med på det här, men snart blir Claudius ändå besviken på hans bristande klasskänsla: i stället för att skriva kampsånger åt arbetarklassen diktar Schnitzer bara om hur skönt det är att kunna jobba, känna sig nyttig och få betalt. Claudius, som skriver i tidningen *An tOibrí Marxach* ('Den marxistiske arbetaren!'), ägnar sig hädanefter åt att i sina artiklar hätskt attackera Schnitzer och hans dikter (ibid., 33–35). Schnitzer deltar dock lojalt i strejker, eftersom han inte vill svika sina närmaste arbetskamrater (ibid., 36). Det här återspeglar författarens egna attityder så som han redogjort för dem i *Dialann Deoraí*.

Till slut råkar Schnitzer ut för ett olycksfall på arbetsplatsen (Mac Amhlaigh 1974, 38), och det är på sjukhuset, under en lång konvalescens, som han skriver sin diktsamling *Cupógaí Cuimhne* (ibid., 39).

Berättaren i *Dialann Deoraí* är visserligen antikommunistiskt lagd men noterar andra arbetares eventuella kommunistiska övertygelser som ett banalt faktum

utan att t ex se det som ett tecken på deras inneboende ondska. I *Schnitzer Ó Sé* är kommunismen däremot en något fåning form av fanatism utan mycken annan innebörd än ett överdrivet, löjligt hat på ‘bossarna’ som självändamål. Å andra sidan framstår Schnitzer som en svärmare och drömmare utan någon riktig föreställning om arbetarvärldens realiteter: som en irländare uppfattar han det som ett privilegium att arbeta i Storbritannien och även få betalt för det, och för honom är arbetaren inte en per definition förtryckt och exploaterad varelse.

Beoir Bhaile agus scéalta eile är som sagt en samling kåseriartade texter, även om dessa kallas *scéalta*, noveller eller historier. De är ofta skrivna som dialoger, men de olika personerna tjänar snarast till att illustrera författarens åsikter och poänger. Mest handlar dessa texter om samma teman som även förekommer i *Dialann Deoraí*, men IRA och den nordirländska konflikten spelar en betydligt mera framträdande roll, eftersom texterna tillkommit under sjuttitalet, då oroligheterna nådde sin höjdpunkt. Det fattas dock inte heller kåserier om mindre ödesdigra kulturkonflikter: dialogen *Roghanna Speisialta* (Mac Amhlaigh 1981, 44–48) handlar om två irländska invandrare som talar om sexuella kontaktannonser i brittiska tidningar. Som flera andra av kåserierna i boken börjar det här med en inledning om hur författaren kantänka av en slump råkade höra detta samtal som inte var avsett för hans öron. Här är det en ung nykomling och en äldre och mera erfaren *navvy* som läser tidningsannonser om logi och bostäder. Ynglingen förstår inte den sexuella innebörden bakom orden ‘*caters for special tastes*’ (Mac Amhlaigh 1981, 45)—som veteranen förklarar för denne första resans gosse är det frågan om en sadomasochistisk prostituerad. Det här är upptakten till en rolig dialog om den sexuella experimenteringslustan i samtida London och om hur irländska invandrare hanterar denna kulturkrock: det gör de genom att samtala om den och avfärda den med en massa spydiga, underhållande formuleringar. Här känner man sig igen föranlåten att jämföra Dónall Mac Amhlaighs beskrivning av invandrarlivet med Pádraic Breathnachs *As na Cúlacha*, där den unge mannen trots sina försök att smälta in i gänget genom att imitera andra arbetares tuffa språk inte riktigt lyckas hitta en vän som med humor och insikt skulle kunna tolka och förklara den brittiska sexmarknaden för honom på ett förnuftigt och jordnära sätt, utan förblir ensam och hjälplös med de känslor som sexutbudet väcker hos honom.

Romanen *Deoraithe* bör helst betecknas som en skönlitterär bearbetning av de upplevelser *Dialann Deoraí* beskriver på ett mera omedelbart sätt. Romanen har i allmänhet en essäistisk, reflekterande ton, och den utmärker sig även med ingående miljöbeskrivningar: ett fint exempel är avsnittet om Camden Town och dess sociala förhållanden på ss. 27–28. Boken beskriver tre olika gestalter, före detta soldaten Niall Ó Conaill som ska starta eget företag i Kilkenny efter sina arméår i Galway, den vandrande navvyn Treabhar Ó Nia på drift i England, och sjuksköterskan Nano Ní Chatháin (Tittley 2002, 188). De har ingenting annat i gemen än att de lever

sitt liv under samma tidsperiod och att deras öden återspeglar Mac Amhlaighs uppfattningar om det irländska samhällets ekonomiska misslyckande (ibid.). Som vi ovan sett är alla dessa hjältar dock djupt förankrade i Mac Amhlaighs egen livserfarenhet under femtitalet: han var soldat i irländska armén och pendlade länge mellan Kilkenny och Galway (som Niall Ó Conaill); han hade levt bland navvies och kunde sålunda identifiera sig med Treabhar Ó Nia; och han hade även arbetat som biträde åt sköterskor som Nano.

Det är svårt att hitta en annan iriskspråkig författare som skulle ha profilerat sig lika skarpt som en skildrare av arbetarliv som Dónall Mac Amhlaigh. Den föreställning som ordet 'arbetarförfattare' framkallar hos oss nordbor är dock vilseledande, ty vi tenderar att se 'arbetarförfattare' ungefär som Claudius Mac Neacail gör det. För oss behöver arbetarförfattaren kanske inte orubbligt solidarisera sig med arbetar- och vänstersaken, men åtminstone bör han uppriktigt sträva till att t ex rehabilitera sin sida i inbördeskriget (som Väinö Linna) eller åtminstone se sig moraliskt förpliktad att skriva parti- och klasstroget och vältra sig i skuldskänslor för att hans individuella konstnärliga fantasi och vision inte tillåter honom att i praktiken göra så. Dónall Mac Amhlaigh däremot saknar tydligt politiskt program. Titley ser *Deoraithe* främst som en realistisk roman i artonhundredalets stil och ett försök att återuppliva denna bl a av Maksim Gor'kij på sin tid representerade genre. Om försöket är lyckat, lämnar han öppet (Titley 2002, 192). En del av denna realism är att t ex fackrörelsen och vänstern för Mac Amhlaigh inte är rörelser att solidarisera sig med, utan objektiva förhållanden som ska beskrivas.

På Irland förefaller det härskas en ganska utbredd enighet om att se Mac Amhlaigh som en engagerad socialist (se t ex författardatabasen Ricorsos artikel om honom på nätet¹), och det är klart att de manuskript av Mac Amhlaigh som finns att beskåda på Irlands nationalbibliotek² kunde ge en helt annan bild av hans politiska tankevärld än böckerna. Det är också värt att påpekas att Mac Amhlaigh var en mycket produktiv journalist och att hans politiska åsikter antagligen kunde bedömas bättre med hjälp av ett urval eller en samlingsvolym av hans journalistiska arbeten. Någon dylik volym existerar dessvärre inte.

Medan Mac Amhlaigh inte döljer sin sympatiska förståelse för vissa socialistiska grupper i sina romaner, är det åtminstone ur nordisk synvinkel något vilseledande att kalla honom för engagerad socialist: någon marxistisk helhetsvärldsbild har han inte. Den språkliga nationalismen och frustrationen över Irlands ekonomiska beroende av Storbritannien är däremot mycket påtagligt närvarande i hela hennes författarskap.

---

1 http://www.ricorso.net/rx/az-data/authors/Mac/M-Amhlaigh_D/life.htm

2 <http://www.nli.ie/en/ManuscriptListResult.aspx?NameSrKey=mac%20amhlaigh&CategorySrKey>

Litteratur

Primärlitteratur

- Mac Amhlaigh, D. 1970 (första upplagan 1960). *Dialann Deoraí*. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar Tta.
- Mac Amhlaigh, D. 1974. *Schnitzer Ó Sé*. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar Tta.
- Mac Amhlaigh, D. 1981. *Beoir Bhaile agus Scéalta Eile*. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar Tta.
- Mac Amhlaigh, D. 1986. *Deoraithe*. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar Tta.

Annan litteratur

- Breathnach, P. 1998. *As na Cúlacha*. Indreabhán, Conamara: Cló Iar-Chonnachta.
- Höglund, P. 2010. 'Introduktion till Gaeltacht-självbiografierna'. *Studia Celtica Fennica* 7, 5–17.
- Iris na Gaeilge* uimh 4, 2003. Publishers: Cambridge Irish Language Group
- Lee, J.J. 1995 (första upplagan 1989). *Ireland 1921–1985. Politics and Society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mac Gabhann, M. 1997 (första gången utgiven 1959). *Rotha Mór an tSaoil*. Mici Mac Gabhann a d'inis, Seán Ó hEochaidh a scríobh, Proinsias Ó Conluain a chuir in eagar. Indreabhán, Conamara: Cló Iar-Chonnachta.
- O'Beirne, C. 'The Exile's Writer.' *Iris na Gaeilge* uimh 4, 2003, <http://www.colaiste-na-ngael.com/iris4/exile.html>
- Ó Ceallaigh, C. 1995. *Bridín*. Indreabhán, Conamara: Cló Iar-Chonnachta.
- Ó Conaire, P. 1994 (första gången utgiven som *Deoraidheacht* år 1910). *Deoraidheacht*. Baile Átha Cliath: An Comhlacht Oideachais.
- Ó Sé, M. 1995. *A Thig ná Tit orm*. Baile Átha Cliath: C.J.Fallon.
- Titley, A. 2002 (första upplagan 1991). *An tÚrscéal Gaeilge*. Leabhair Thaighde, an 67ú hImleabhar. Baile Átha Cliath: An Clóchomhar Tta.
- Ua Laoghaire, P. 1995 (första upplagan i denna utgåva 1987; första gången utgiven i bokform 1904). *Séadna*. Baile Átha Cliath: Carbad.